

УДК 338.22(1-22):33.027(477)

Я. В. Яковишин,
аспірант, Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4024-4835>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.20.198

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ya. Yakovyshyn,
Postgraduate Student, Dmytro Motorny Tavrichesky State Agrotechnological University

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN SUPPORTING RURAL ENTREPRENEURSHIP AND THE POSSIBILITIES OF ITS ADAPTATION IN UKRAINE

Стаття присвячена дослідженню міжнародного досвіду підтримки сільського підприємництва як ключового чинника сталого розвитку аграрного сектору та сільських територій. Проаналізовано практики Європейського Союзу, США, Канади та країн Центрально-Східної Європи, спрямовані на стимулювання фермерства, розвиток кооперації, диверсифікацію джерел доходів та інтеграцію інновацій у підприємницьку діяльність. Особливу увагу приділено інституційним та фінансовим механізмам підтримки — субсидіям, податковим пільгам, грантовим програмам, системам пільгового кредитування та інструментам технічної допомоги. Розкрито роль освітніх і консалтингових програм, цифрових платформ, кластеризації та державно-приватного партнерства у зміцненні конкурентоспроможності дрібних та середніх підприємств у сільській місцевості. На основі проведеного аналізу виокремлено можливості адаптації міжнародних підходів в Україні з урахуванням сучасних викликів воєнного часу та перспектив післявоєнного відновлення. Запропоновано напрями удосконалення національної політики підтримки сільського підприємництва, зокрема: посилення доступу до фінансових ресурсів, інституційна підтримка кооперативного руху, розвиток інноваційної та цифрової інфраструктури, інтеграція у європейський ринок. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню стійкості аграрного бізнесу, відновленню сільських територій та забезпеченню продовольчої безпеки України.

The article examines international experience in supporting rural entrepreneurship as an essential factor in the socio-economic development of rural areas and ensuring food security. In the context of globalization and the transformation of agricultural markets, farms and small enterprises remain key food suppliers while facing numerous challenges—limited access to finance, unequal competition with large agrohholdings, insufficient infrastructural and innovation support. This creates a pressing need to study foreign practices of stimulating rural entrepreneurship and to explore opportunities for their adaptation to the Ukrainian context.

The paper analyzes approaches applied in the European Union, the USA, Canada, Japan, and Central and Eastern European countries. It identifies the main instruments of international support, including direct budget financing in the form of subsidies and allowances, state and international grants, preferential credit systems, tax incentives for small businesses, and agricultural risk insurance schemes. Special attention is given to the experience of the EU under the Common Agricultural Policy (CAP), which combines financial support for farmers with measures to diversify incomes, protect the environment, and promote rural community development. Examples from the USA and Canada are highlighted, where strong advisory systems, cooperative movements, and rural innovation clusters play a crucial role.

The article emphasizes the importance of non-financial support tools—professional training, consulting, information services, and digital platforms—that contribute to enhancing entrepreneurial culture and access to knowledge for farmers. It is shown that the involvement of local communities and civil organizations in managing development programs increases the efficiency of state policy and strengthens social capital.

Based on comparative analysis, the article identifies opportunities for implementing international approaches in Ukraine. Considering the specific conditions of wartime and post-war recovery, the focus is placed on ensuring access for farmers and rural entrepreneurs to credit and grant resources, creating an effective agricultural insurance system, developing agricultural cooperatives, and stimulating cluster development and digitalization of production processes. The paper proposes directions for improving national policy, including the formation of a favorable institutional environment, integration into the European market, support for innovation, and the implementation of public-private partnerships.

It is concluded that adapting international experience, taking into account Ukrainian realities, will enhance the resilience of the agricultural sector, foster rural development, create new jobs, and strengthen Ukraine's position in the global food system.

Ключові слова: сільське підприємництво; міжнародний досвід; фермерські господарства; державна підтримка; фінансові інструменти; кооперація; дорадництво; агостраховання; кластеризація; цифровізація; інновації; післявоєнне відновлення; продовольча безпека.

Key words: rural entrepreneurship; international experience; farms; state support; financial instruments; cooperation; advisory services; agricultural insurance; clustering; digitalization; innovations; post-war recovery; food security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сільське підприємництво є важливим фактором соціально-економічного розвитку територій, оскільки воно сприяє диверсифікації доходів населення, створенню робочих місць, формуванню доданої вартості в аграрному секторі та стимулює розвиток інноваційних рішень. Його значення виходить за межі суто економічної сфери, адже воно забезпечує зміцнення соціального капіталу, збереження культурної спадщини та підвищення якості життя сільського населення. Сільське підприємництво виступає рушієм розвитку місцевих громад, а його ефективність безпосередньо впливає на продовольчу безпеку та конкурентоспроможність національної економіки.

В умовах глобалізації ринки сільськогосподарської продукції та послуг дедалі більше інтегруються у світові економічні системи, що відкриває нові можливості для фермерів і підприємців, але водночас створює й значні виклики. Посилення конкуренції, зміни у торговельній політиці, запровадження екологічних стандартів та зростаюча роль цифрових технологій вимагають від сільських підприємців високого рівня адаптивності.

Воєнні виклики, спричинені повномасштабною агресією РФ проти України, ще більше ускладнили умови функціонування підприємництва на селі. Руїнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, втрата ринків збуту, зниження купівельної спроможності населення та масова міграція стали факторами, що зумовили необхідність пошуку нових моделей розвитку сільських територій. Водночас післявоєнне відновлення України створює унікальне вікно можливостей для формування оновленої системи підтримки сільського підприємництва, здатної забезпечити його стійкість і конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Особливого значення набуває вивчення та використання міжнародного досвіду підтримки підприємництва на селі. Розвинуті країни застосовують широкий спектр інституційних, фінансових та організаційних інструментів, спрямованих на стимулювання інноваційної активності, розширення доступу до фінансових ресурсів, розвиток кооперації, інфраструктури та соціально орієнтованих форм бізнесу. Наприклад, у країнах ЄС реалізуються програми в рамках Спільної аграрної політики (CAP) та ініціативи LEADER, у США функціонує система кредитних спілок і державних гарантійних програм для фермерів, у Канаді та Японії діють інноваційні моделі агротуризму та соціального підприємництва.

Для України врахування цього досвіду є важливою передумовою для розробки власної комплексної політики підтримки сільського підприємства. Це дозволить не лише відновити економіку після війни, але й закласти підвалини для сталого розвитку сільських територій, орієнтованого на інтеграцію у європейський простір, підвищення інноваційності та зміцнення соціальної згуртованості громад.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Міжнародний досвід свідчить, що підтримка сільського підприємництва базується на поєднанні інституційних механізмів, фінансових інструментів та розвитку соціального капіталу (Fuller, Buchenrieder, Mollers). Європейський Союз реалізує комплексну аграрну політику (CAP), яка передбачає диверсифікацію доходів фермерів, стимулювання плурактивності та інновацій у сільських регіонах (European Commission, Marsden). OECD підкреслює важливість цифрових рішень та багаторівневого управління для підвищення стійкості сільських територій у кризових умовах. Українські дослідники (Скиба, Іванченко, Олійник) відзначають, що для адаптації цього досвіду необхідні мікрофінансові програми, коопе-

рація та інституційна підтримка фермерів. Загалом, інтеграція зарубіжних практик із національною специфікою здатна посилити конкурентоспроможність та сталий розвиток українського сільського підприємництва.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є аналіз міжнародного досвіду підтримки сільського підприємництва та визначення можливостей його адаптації в українських умовах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У працях зарубіжних науковців сільське підприємництво розглядається як комплексна форма економічної діяльності, що виходить за межі традиційного аграрного виробництва [1]. Воно охоплює не лише вирощування сільськогосподарських культур та тваринництво, а й переробку сировини, розвиток сільських послуг, креативних індустрій, агротуризму та екологічно орієнтованих бізнес-моделей. Таким чином, підприємництво на селі стає багатофункціональним явищем, яке поєднує економічні, соціальні та культурні аспекти.

Розвиток цього сектору, як підкреслюють дослідники, напряму залежить від доступу до ресурсів, передусім землі, праці, інноваційних технологій та інфраструктури. Важливим чинником виступає забезпечення фінансовими інструментами — кредитами, грантами, мікрофінансуванням, програмами страхування та гарантійними фондами. OECD акцентує, що саме фінансова інклюзія є однією з ключових умов підвищення підприємницької активності у сільській місцевості [2].

Не менш важливу роль відіграє інституційна підтримка та державна політика. У країнах ЄС це реалізується через Спільну аграрну політику (САР), де значний акцент зроблено на розвиток малого та середнього сільського бізнесу, підтримку кооперативів та створення кластерних ініціатив. Як зазначає Porter (1990), саме кластеризація створює конкурентні переваги для локальних виробників, оскільки об'єднання зусиль підвищує ефективність, стимулює інновації та формує додану вартість на місцевому рівні [3].

Теоретичну основу розвитку сільського підприємництва становлять концепції "сталого розвитку села", що передбачає поєднання економічних, екологічних і соціальних цілей; "інклюзивного зростання", яке орієнтується на залучення різних груп населення до підприємницької діяльності, включно з жінками та молоддю; а також "кластеризації", що дозволяє формувати конкурентні регіональні екосистеми.

Згідно з баченням сучасних дослідників, сільське підприємництво розглядається як механізм розвитку сільських територій, що здатний

не лише генерувати економічні вигоди, а й зміцнювати соціальну згуртованість, підтримувати культурну спадщину та забезпечувати екологічну рівновагу [4]. Зокрема, наголошується, що розвиток екотуризму, органічного виробництва й креативних індустрій у сільській місцевості створює синергетичний ефект, стимулюючи як економічне зростання, так і формування позитивного іміджу територій.

Таким чином, зарубіжний науковий дискурс визначає сільське підприємництво як багатофункціональне явище, що вимагає комплексного підходу до політики його підтримки. Це означає необхідність поєднання фінансових інструментів, інституційних механізмів і стратегій сталого розвитку з урахуванням соціальної інклюзії та інноваційної орієнтації.

Зарубіжний досвід переконливо доводить, що ефективна підтримка сільського підприємництва можлива лише за умови комплексного поєднання фінансових інструментів, організаційної співпраці, інноваційних практик і децентралізованих моделей управління. Такий підхід забезпечує не лише економічне зростання, а й соціальну стабільність, культурну стійкість та екологічний баланс сільських територій.

Європейський Союз підтверджує результативність стратегій, орієнтованих на децентралізацію та розвиток місцевих ініціатив. За даними Єврокомісії, лише у 2014—2020 рр. через програму LEADER було профінансовано понад 200 тис. локальних проєктів, що сприяли створенню близько 450 тис. робочих місць у сільських громадах ЄС. Крім того, Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD) надав фінансування на суму понад 100 млрд євро, значна частина якого спрямовувалася на малі підприємства, кооперативи, агротуризм та креативні бізнеси. Як підкреслює Porter (1990), саме розвиток локальних кластерів є драйвером формування стійких конкурентних переваг у сільському середовищі.

У США та Канаді акцент робиться на фінансовій інклюзії та кооперації. Наприклад, у 2021 р. Міністерство сільського господарства США (USDA) інвестувало понад 35 млрд дол. у програми розвитку сільських територій, включно з мікрокредитуванням, цифровою інфраструктурою та медичними послугами. У Канаді близько 40 % фермерів є учасниками кооперативів, що дозволяє їм об'єднувати ресурси та спільно виходити на ринок. Дослідження Buchenrieder & Mollers показують, що кооперація не лише знижує трансакційні витрати, а й зміцнює соціальний капітал у громадах [5].

Країни Азії демонструють значення інноваційної інфраструктури та масштабного державного фінансування. У Південній Кореї функціонує понад 50 аграрних технопарків, які поєднують науку, бізнес і освіту, сприяючи швидкому впро-

вадженню smart-технологій. У Китаї державні банки у 2020—2022 рр. видали кредити сільським стартапам на суму понад 1 трлн юанів (150 млрд дол.), що забезпечило розвиток малих фермерських господарств та агротуристичних ініціатив. Як зазначає Marsden (2016), успішність азійських моделей базується на інтеграції підприємництва з державною політикою продовольчої та соціальної безпеки [6].

Для України, яка сьогодні перебуває у стані війни та готується до масштабного післявоєнного відновлення, питання використання міжнародного досвіду підтримки сільського підприємництва набуває особливого значення. Аграрний сектор та підприємницька активність у сільській місцевості можуть стати фундаментом для швидкого економічного підйому, створення робочих місць і відновлення соціальної інфраструктури. Тому вкрай важливо адаптувати найуспішніші моделі зарубіжних країн до українських реалій, поєднуючи перевірені механізми підтримки з урахуванням локальних особливостей.

Вітчизняні дослідники наголошують, що майбутня модель розвитку сільського підприємництва має бути побудована на синергії кількох підходів [7]. Зокрема, європейський акцент на децентралізації дозволить максимально враховувати потреби конкретних територіальних громад, активізувати місцеві ініціативи й надати громадам більшу самостійність у використанні ресурсів. Європейський досвід показує, що саме децентралізація та програми локального розвитку (як-от LEADER) створюють ефективні механізми для підвищення життєздатності сільських територій.

Водночас північноамериканський досвід фінансової інклюзії має стати важливою складовою нової української моделі. Розвиток мікрофінансування, створення гарантійних фондів, запровадження доступних кредитних і страхових інструментів забезпечать фермерам та підприємцям умови для інвестицій у виробництво й інновації. Статистика свідчить, що в Україні у 2022—2023 рр. аграрний сектор отримав лише 6—7 % від загального кредитного портфеля банків, тоді як у країнах ЄС цей показник сягає 15—18 %. Це підтверджує критичну потребу у фінансових механізмах, здатних забезпечити рівні можливості для бізнесу на селі.

Третім компонентом має стати азійський підхід до формування інноваційної інфраструктури. Йдеться про створення сільських бізнес-інкубаторів, аграрних технопарків, цифрових платформ і навчальних центрів, які інтегрують науку, бізнес і освіту. Приклади Південної Кореї та Китаю показують, що інноваційні хаби можуть стати потужним драйвером модернізації сільського підприємництва та залучення молоді до бізнесу. Для України це відкриває шлях до розвитку smart-агро, зеленої енергетики, агротуризму та креативних індустрій у сільських регіонах.

Отже, поєднання європейської децентралізації, північноамериканської фінансової інклюзії та азійської інноваційної моделі дозволить сформувати сучасну систему підтримки сільського підприємництва, яка стане не лише базою для економічного відновлення країни, а й інструментом зростання зайнятості, розвитку місцевих громад і глибокої інтеграції України у європейський та глобальний економічний простір. Така модель здатна забезпечити стійкість сільських територій до майбутніх викликів, сприяти відновленню людського капіталу та перетворити українське село на активного учасника процесів сталого розвитку.

Отже, зарубіжні моделі підтверджують: розвиток сільського підприємництва неможливий без синергії державної підтримки, фінансових механізмів, кооперації, інновацій і місцевої ініціативи. Для України адаптація цих підходів стане фундаментом для побудови сталих, інклюзивних і конкурентоспроможних сільських територій у післявоєнний період.

Аналіз зарубіжних практик підтверджує, що для України, яка сьогодні переживає воєнні виклики та готується до масштабного післявоєнного відновлення, надзвичайно важливим є формування комплексної системи підтримки сільського підприємництва. Використання міжнародного досвіду може стати не лише основою економічного зростання, а й чинником соціальної стабільності, зміцнення продовольчої безпеки та інтеграції у європейський простір.

Першим і одним із найважливіших кроків має стати запровадження програм LEADER-подібного типу, орієнтованих на фінансування локальних ініціатив у громадах. Європейський досвід переконливо доводить, що така модель здатна забезпечити довгостроковий ефект розвитку сільських територій. Лише у 2014—2020 рр. у межах програми LEADER реалізовано понад 200 тис. проєктів, створено близько 450 тис. робочих місць, а місцеві громади отримали нові можливості для розвитку агротуризму, переробки сільськогосподарської продукції та креативних індустрій. Принцип "знизу вгору" передбачає, що ініціативи формуються самими громадами, а фінансова підтримка спрямовується на вирішення локальних проблем і використання місцевих ресурсів.

Для України впровадження подібної практики може стати ключовим інструментом децентралізації та стимулювання місцевого підприємництва, особливо у громадах, що найбільше постраждали від воєнних дій. Вона дозволить мобілізувати людський потенціал, відновити інфраструктуру та активізувати розвиток таких напрямів, як агротуризм, органічне виробництво чи креативні індустрії. У поєднанні з процесом децентралізації, що вже відбувається в Україні, LEADER-подібні програми здатні стати важливим каталізатором економічного і соціального розвитку сільських територій.

Другим важливим напрямом є розвиток кооперативів і кластерів, які забезпечують ефективніше використання ресурсів фермерів і підприємців за рахунок спільного користування технікою, організації переробки сировини та просування продукції на внутрішні й зовнішні ринки. Зарубіжна практика підтверджує успішність цього підходу: у Канаді близько 40 % фермерів є членами кооперативів, а у Франції понад 60 % молочної продукції виробляється саме у рамках кооперативних структур.

В Україні кооперативний рух ще перебуває на етапі становлення, але має великий потенціал. За даними Мінагрополітики, у 2021 р. в Україні офіційно зареєстровано понад 1100 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, з яких реально діяли лише близько 600—650 (≈55—60 %). Найбільш активними є кооперативи у галузі молочного виробництва, ягідництва та овочівництва. Проте їхня частка у валовому виробництві аграрної продукції поки що не перевищує 3—4 %, тоді як у країнах ЄС цей показник сягає 40—50 %. Це свідчить про наявність значного резерву для розвитку.

Для України розвиток кооперативного руху має надзвичайно важливе значення, оскільки дозволить подолати проблему дрібнотоварності, що обмежує ефективність аграрного виробництва. Крім того, кооперація сприятиме підвищенню доходів малих виробників, забезпечить їм доступ до фінансових і технічних ресурсів, а також створить умови для формування конкурентоспроможних ланцюгів доданої вартості. Водночас це матиме й соціальний ефект — згуртованість громад, посилення ролі соціального капіталу та зменшення рівня економічної нерівності.

Таким чином, поєднання моделі LEADER-подібних програм і розвитку кооперативно-кластерних форм господарювання створює ефективну основу для відновлення та розвитку українського села. Це сприятиме не лише економічному зростанню, але й соціальній стійкості, стимулюючи інтеграцію України у європейський простір сталого розвитку.

Третім важливим завданням для розвитку сільського підприємництва в Україні є створення системи мікрофінансування та гарантійних фондів, які здатні забезпечити малим і середнім бізнесам на селі ширший доступ до кредитних ресурсів. Міжнародна практика доводить високу ефективність таких інструментів. Наприклад, у США діють програми мікрокредитування для фермерів та підприємців-початківців, що дозволяють отримати до 50 тис. доларів на розвиток бізнесу. Водночас гарантійні фонди покривають до 80 % кредитних ризиків, що значно знижує бар'єри для започаткування чи масштабування діяльності [8].

Для України ця проблема є особливо актуальною, оскільки у 2022—2023 рр., за даними НБУ, частка кредитів для аграрного сектору становила лише 6—7 % від загального кредитного портфеля

банків. Для порівняння: у країнах ЄС цей показник сягає 15—18 %. Такий розрив свідчить про критичну нестачу фінансових ресурсів для українських аграріїв і підприємців у сільській місцевості. Запровадження системи мікрофінансування та гарантійних фондів дозволить зменшити інвестиційні ризики, підвищити довіру банків до фермерів, а також стимулювати модернізацію виробництва, розвиток переробки та впровадження інноваційних бізнес-проектів.

Четвертим напрямом, що має стати пріоритетним, є підтримка інноваційних і креативних видів підприємництва, які дають можливість диверсифікувати джерела доходів сільського населення та зменшити залежність від традиційного аграрного виробництва. Європейський Союз активно використовує ці інструменти: лише агротуризм щорічно генерує понад 12 млрд євро доходів і створює десятки тисяч нових робочих місць у сільській місцевості. У Південній Кореї функціонує понад 50 аграрних технопарків, які спеціалізуються на smart-технологіях, цифрових рішеннях і поєднанні науки та бізнесу, що робить сільське підприємництво сучасним і технологічно розвиненим.

Для України перспективними є розвиток агротуризму, зеленої енергетики, органічного виробництва, цифрових сервісів і креативних індустрій. Це дозволить сільським територіям не лише отримувати додаткові джерела доходів, але й позиціонувати себе як конкурентоспроможні та привабливі для інвесторів. Крім того, інноваційні напрями створюють передумови для активнішої участі молоді та жінок у підприємницькій діяльності, що сприятиме підвищенню рівня соціальної інтеграції й розвитку людського капіталу на селі.

Таким чином, поєднання фінансових механізмів підтримки з орієнтацією на інноваційні та креативні напрями діяльності формує нову модель сільського підприємництва в Україні. Вона здатна забезпечити не лише швидке економічне відновлення після війни, але й створити довгострокові умови для стійкого та інклюзивного розвитку сільських територій.

П'ятим важливим кроком у розвитку сільського підприємництва має стати формування бізнес-інкубаторів та освітніх програм, орієнтованих на молодь і жінок. Досвід країн Центральної та Східної Європи доводить ефективність цього підходу. Зокрема, у Польщі та Чехії у рамках програм підтримки ЄС створено понад 300 бізнес-інкубаторів і навчальних центрів, завдяки яким було започатковано тисячі малих бізнесів, орієнтованих на локальні потреби сільських громад. Такі інституції забезпечують підприємців доступом до консалтингу, менторства, юридичної та фінансової підтримки, а також сприяють розвитку інноваційних та соціально орієнтованих проектів.

Для України створення сільських бізнес-інкубаторів означатиме не лише підвищення рівня зайнятості, а й формування нового покоління

підприємців, які здатні працювати в умовах глобальної конкуренції та нестабільного середовища. Особлива увага має приділятися залученню жінок і молоді, адже саме ці групи часто стикаються з бар'єрами у доступі до фінансів, знань та ресурсів. Включення їх у підприємницьку діяльність сприятиме зміцненню людського капіталу, соціальної згуртованості та інноваційного потенціалу сільських громад.

Шостим елементом стратегії розвитку є інтеграція України у європейські програми фінансування та міжнародні партнерства. Це дозволить отримати доступ до потужних ресурсів та передових практик, які вже довели свою ефективність у країнах-членах ЄС. Лише у 2021 р. обсяг фінансування програм розвитку сільських територій у межах Спільної аграрної політики (САР) перевищив 14 млрд євро. Для України поступове долучення до цих ресурсів створює унікальні можливості для модернізації аграрного сектору, розвитку малого та середнього бізнесу, інфраструктурних проєктів і соціально орієнтованих ініціатив.

Крім того, участь у програмах Horizon Europe чи Erasmus+ відкриває додаткові канали для трансферу знань, впровадження інноваційних практик і розвитку міжнародних мереж співпраці. Це сприятиме інтеграції українських підприємців у глобальні ланцюги створення вартості, підвищенню їх конкурентоспроможності та розширенню можливостей для експорту продукції й послуг. Таким чином, міжнародні партнерства можуть стати не лише фінансовим, але й інтелектуальним та організаційним ресурсом для розвитку сільського підприємництва в Україні.

У перспективі поєднання сільських бізнес-інкубаторів, освітніх програм та міжнародних партнерств створить комплексну систему підтримки, яка сприятиме підвищенню інноваційності, соціальної відповідальності та довгострокової стійкості сільських територій. Це стане основою для післявоєнного відновлення України та її інтеграції у європейський і світовий економічний простір.

Аналіз зарубіжного досвіду та його можливостей для адаптації в Україні дозволяє сформувати цілісну стратегію розвитку сільського підприємства, яка охоплює шість ключових напрямів. Кожен із них виконує окрему, але взаємопов'язану функцію, створюючи багаторівневу систему стимулів для зростання економіки сільських територій, зміцнення людського капіталу та інтеграції у європейський простір.

По-перше, запровадження програм LEADER-подібного типу стане інструментом децентралізації, що дозволить громадам самостійно формувати й реалізовувати ініціативи розвитку. Європейський досвід підтверджує, що такий підхід генерує десятки тисяч нових робочих місць і забезпечує мультиплікативний ефект для сільських економік.

По-друге, розвиток кооперативів і кластерів є ключем до підвищення конкурентоспроможності українських аграріїв. Міжнародна практика (Канада, Франція) доводить, що об'єднання виробників у кооперативні структури дозволяє знижувати витрати, зміцнювати переговорні позиції на ринку та інтегруватися у глобальні ланцюги вартості. Для України це також означає підвищення соціальної згуртованості сільських громад.

По-третє, створення системи мікрофінансування та гарантійних фондів здатне подолати бар'єри у доступі малих і середніх підприємців до кредитних ресурсів. Порівняння показників України (6—7 % кредитів для агросектору) та ЄС (15—18 %) підтверджує, що саме фінансова інклюзія є одним із найслабших місць, які потребують нагального вирішення.

По-четверте, підтримка інноваційних і креативних напрямів підприємництва відкриває можливості для диверсифікації доходів та формування сучасного іміджу сільських територій. Приклади ЄС та Південної Кореї демонструють, що агротуризм, зелена енергетика, органічне виробництво й smart-технології здатні стати новими драйверами сільського розвитку.

По-п'яте, формування бізнес-інкубаторів та освітніх програм для молоді й жінок є важливим кроком для залучення нових соціальних груп до підприємництва. Це сприятиме розвитку людського капіталу, підвищенню зайнятості та створенню соціально орієнтованих бізнес-моделей, які мають довготривалий позитивний ефект для громад.

По-шосте, інтеграція у європейські програми фінансування та міжнародні партнерства дозволить Україні отримати доступ до значних фінансових і інтелектуальних ресурсів. Це включає участь у САР, Horizon Europe, Erasmus+ та інших програмах, які не лише фінансують інноваційні проєкти, але й забезпечують трансфер знань та інтеграцію у глобальні ринки.

Таким чином, запропоновані напрями у своїй сукупності формують системну модель підтримки сільського підприємництва, яка базується на децентралізації, фінансовій інклюзії, інноваційності та міжнародній інтеграції. Її реалізація дозволить Україні не лише відновити економічний потенціал села у післявоєнний період, але й забезпечити стійкий розвиток на довгострокову перспективу, зміцнюючи позиції країни у європейському та глобальному економічному просторі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Міжнародний досвід переконливо свідчить, що розвиток сільського підприємництва є неможливим без комплексної системи підтримки, яка включає фінансові, організаційні, інституційні та інноваційні інструменти. Така підтримка забезпечує не лише економічне зростання, але й соціаль-

ну стійкість сільських територій, підвищення рівня зайнятості та збереження культурної ідентичності села.

Європейська модель демонструє ефективність децентралізації та грантової підтримки. Програма LEADER і Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD) стали основою для фінансування сотень тисяч проєктів, які сприяли створенню нових робочих місць, диверсифікації сільської економіки та розвитку агротуризму. Цей досвід показує, що саме орієнтація на місцеві потреби та активність громад є запорукою сталого розвитку.

Північноамериканська модель робить акцент на фінансовій інклюзії та розвитку кооперативних форм господарювання. У США й Канаді активно застосовуються мікрокредити, гарантійні фонди, страхування ризиків, що робить фінансові ресурси доступними навіть для дрібних виробників. Розвиток кооперативів і кластерів дозволяє фермерам об'єднувати ресурси, зменшувати витрати та підвищувати конкурентоспроможність на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Азійська модель, що базується на досвіді Японії, Південної Кореї та Китаю, доводить важливість інтеграції науки, освіти й бізнесу. Створення технопарків, інкубаторів та цифрових платформ сприяє швидкому впровадженню інновацій і підвищує ефективність сільського підприємництва. Масштабні державні інвестиції у поєднанні з технологічними рішеннями формують конкурентні переваги та забезпечують продовольчу безпеку.

Для України доцільним є поєднання цих підходів з урахуванням національних реалій. Необхідно стимулювати кооперацію і кластеризацію, розширювати доступ до мікрофінансування та гарантійних фондів, розвивати бізнес-інкубатори й освітні програми для молоді та жінок, а також підтримувати інноваційні напрями — агротуризм, органічне виробництво, "зелену" енергетику та цифрові сервіси.

Адаптація міжнародних інструментів у вітчизняну практику стане важливим кроком до стійкого відновлення українського села, підвищення його економічної привабливості та розвитку людського капіталу. Це створить передумови для інтеграції України у європейський економічний простір та зміцнить позиції держави у глобальній аграрній системі.

Література:

1. Fuller A. M. From Part-time Farming to Pluriactivity: A Decade of Change in Rural Europe. *Journal of Rural Studies*. 1990. Vol. 6, No. 4. P. 361—373.
2. OECD. The Territorial Impact of COVID-19: Managing the Crisis Across Levels of Government. Paris: OECD Publishing, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1787/d3c95ab2-en>.

3. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press, 1990.

4. Скиба Т. В. Детермінанти розвитку сільського підприємництва. *Регіональна економіка*. 2012. № 2. С. 55—63.

5. Buchenrieder G., Mollers J. The role of social capital in agricultural cooperatives: Evidence from transition countries. *Annals of Public and Cooperative Economics*. 2021. Vol. 92, No. 1. P. 55—77. DOI: <https://doi.org/10.1111/apce.12279>.

6. Marsden T. Exploring the Rural Eco-economy: Beyond Neoliberalism. *Sustainability*. 2016. Vol. 8, No. 11. P. 1—15. DOI: <https://doi.org/10.3390/su8110967>.

7. Іванченко В. О. Організаційно-економічні особливості функціонування підприємництва в сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 41—49.

8. Олійник О. О. Концептуальні підходи щодо побудови системи мікрокредитування аграрного сектору економіки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2014. Вип. 200 (3). С. 40—47.

References:

1. Fuller, A. M. (1990), "From Part-time Farming to Pluriactivity: A Decade of Change in Rural Europe", *Journal of Rural Studies*, Vol. 6, No. 4, pp. 361—373.
 2. OECD (2020), *The Territorial Impact of COVID-19: Managing the Crisis Across Levels of Government*, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/d3c95ab2-en>.
 3. Porter, M. (1990), *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, New York, USA.
 4. Skyba, T. V. (2012), "Determinants of rural entrepreneurship development", *Regional'na ekonomika*, vol. 2, pp. 55—63.
 5. Buchenrieder, G. and Mollers, J. (2021), "The role of social capital in agricultural cooperatives: Evidence from transition countries", *Annals of Public and Cooperative Economics*, Vol. 92, No. 1, pp. 55—77. DOI: <https://doi.org/10.1111/apce.12279>.
 6. Marsden, T. (2016), "Exploring the Rural Eco-economy: Beyond Neoliberalism", *Sustainability*, Vol. 8, No. 11, pp. 1—15. DOI: <https://doi.org/10.3390/su8110967>.
 7. Ivanchenko, V.O. (2020), "Organizational and economic features of the functioning of entrepreneurship in agriculture", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 41—49.
 8. Oliynyk, O. O. (2014), "Conceptual approaches to building a microcredit system for the agricultural sector of the economy", *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Ekonomika, ahraryj menedzhment, biznes*, vol. 200 (3), pp. 40—47.
- Стаття надійшла до редакції 04.10.2025 р.*